

POLGÁR VÁROS POLGÁRMESTERE RÉSZÉRE

Javaslat az

„Első világháborús emlékmű”

(Polgár)

települési értéktárba történő felvételére

Készítette:

Fiala László

Debrecen, 2018. augusztus 5-én.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

Név: Fiatal László
Levelezési cím: 4032 Debrecen Illyés Gyula út 66
Telefonszám: +36 30 9316658
Email: lacipotyi@gmail.com

II. A HELYI ÉRTÉK ADATAI

1. A helyi érték megnevezése: **I. világháborús emlékmű (Polgár)**
2. A helyi érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

kulturális örökség   épített környezet

3. Az emlékmű fellelhetőségének helye: Hajdú-Bihar megye, Polgár Barankovics tér, templomkert.
4. Értéktár megnevezése, amelybe a helyi érték felvételét kezdeményezik: **települési**
5. A helyi érték rövid bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az emlékmű bemutatása

Név: I. világháborús emlékmű.
Polgár lakosainak: Nagyapánk.
Készült: 1925-ben.
Készítette: Somogyi Sándor
Anyaga: műkő
Avatásának időpontja: 1925. augusztus 15.
Átadó: Kubassy Béla járási főszolgabíró.
Átvevő: Borsos József Polgár főbírója.
Felújításának ideje: 2010.
Építésének célja: Neveinek megőrzésével méltó emléket állítani az I. világháborúban elesett katonáinknak.

Az emlékmű névsora: Az emlékművön 277 elesett katona nevét láthatjuk 2018-ban.

Az emlékmű egy 17X17 méteres négyzetes alapon helyezkedik el, mely a környezetéből három lépcsőfok magasságban emelkedik ki. Ezen az alapon az emlékmű mögött kúp alakú, terméskőből kirakott zászlótartó található. Az alap mérete lehetővé tette, hogy a későbbi időkben ide helyezték el a II. világháborúban elesettek nevét megőrkítő emléktáblát és az 1956-os forradalomnak emléket állítóalkotást.

Az emlékmű több szintre tagolódik. A legalsó szint három, lépcsőzetes, csökkenő nagyságú körívből áll, melyek a koszorúk elhelyezésének lehetőségét biztosítják. A körívek két oldalán, kőlapokon nyugvó, talp nélküli nagy, fedett, szenteltvíztartóra emlékeztető kehely található. A kelyhek szobor felőli oldalán két kifelé néző báránnyefej látható utalásként az áldozati báránnyra. A második szint nyolcszög alakú melyen a következő felirat található.

Istenért, hazáért, családért hősi halált halt fiaink.

A harmadik szint szinté nyolcszög alakú. Frontális részén a felirat:

1914-18

A világháborúban elesett hős fiaik emlékére emeltette Polgár város közössége 1925

Felújította Polgár város önkormányzata 2010.08.15.

A harmadik szint további oldalain az elesettek nevei találhatóak.

A negyedik szint az első szinthez hasonlóan kör alakú, melyek valószínűleg a második és harmadik szint szögletes formáit enyhítik.

A legfelső szinten található a három alakos szobor. A település képviselői budapesti műhelyében felkeresték Somogyi Sándort és a kiállított minták alapján választottak. A szobor eltér a legtöbb esetben sablonos formáktól (turulmadár, az állófegyveres zászlót, sebesült társát tartó katonától és a háttérben megjelenő szomorkodó édesanya, feleség) típusú kompozícióktól.

A főalak egy kövön ülő, egyik térdére és hosszú kétélű kardjára támaszkodó búsuló ősi magyar harcos. Ősi magyarságát a kúpos süveg mutatja. A sztyeppei népek kultúrájában a szkitáknál, a hunoknál, az avaroknál és a magyaroknál a kúpos fejfedő az égiekkel való kapcsolatot jelképezi. Harcos voltát a sodronyos ruházata és a kardja és sarkantyúja jelzi. Bajszos arca markáns, haja két farkocsból látható. A búsuló típusú cselekményábrázolás a politikai propaganda helyett a közösség belső fájdalmát, veszteségét fejezi ki, arra emlékezteti az utókor nemzedékeit.

A két mellékalak egy-egy gondtalan, boldog és jólétet sugárzó gyermek ábrázolása. A művész talán a jövő nemzedékének életképességét próbálta megjeleníteni. A két gyermeket rózsákból állófonat köti össze. A kereszténység rózsával jelképezi a megváltó Krisztust, az ő szent anyját, Máriát, valamint az erények közül a szeretetet.

A szobor hátsó részén Somogyi Sándor (1881-1960) éremművész, szobrász - az emlékmű alkotójának szignója látható.

Az első világháború hősi halottainak névjegyzéke

Ádám István, Ádám János, Bacsa József, Balog János, Barát Ferenc, Barna György, Barna Károly, Barna Mihály, Barna Pál, Bartók György, Bartók János, Bán Ferenc, Bereznai Kis József, Bikki János, Bíró Mihály, Bódi János, Bódi Lajos, Bodonovics Mihály, Bodnár József, Bolgár Endre, Bolgár János, Bolgár József, Bolgár Dániel, Balog Kálmán, Balog György, Bari Jenő, Ifj. Csohány János, Botos Gyula, Buczko István, Bukta Imre, Cseimkker György, Csele István, Csiszár Károly, Csohány János, Czokó János, Daragó István, Deák János, Dobos Lukács, Dobos János, Ifj. Dobos József, Ifj. Dobos József, Ifj. Dobos József, Dohány János, Domán András, Ejohvalter Péter, Enczi György, Enczi János, Enczi Mihály, Erős János, Farkas László, Fehér Mihály, Ferenczi Károly, Fenyvesi József, Farkas Károly, Id. Deák János, Fehér János, Fekete Mihály, Fekete Balázs, Ferenczi Dezső, Ferenczi János,

Ferenczi József, Eleiszrer Idman, Füredi Mihály, Görömbei József, Görömbei József, Ifj. Görömbei József, Goroki Károly, Gulyás Imre, Csendes József, Szőke Ferencz, D. Farkas János, Gyetvai József, Gyöngy János, Grunberger Adolf, Hajdú József, Hamar József, Hamar Márton, Hegedűs Mihály, Hizsnyik János, Sz. Horvát Gyula, Horvát István, Hüse Gábor, Hornyák Mihály, Hamar Balázs, Ifj. Izsvánk András, Ifj. Izsvánk András, Ivanko János, Ivanko Sándor, Juhász Bertalan, Id. Juhász Gábor, B. Juhász Imre, Juhász Mátyás, Kardos Mihály, Katona István, Káposzta István, Kecő Mátyás, Képes János, Kerekes József, Kincses Balázs, Kis András, B. Kis István, Kis János, L. Kis József, Kis József, Klein Ignác, Kormos János, Kocsis István, Kormos Ignác, G. Kovács Rudolf, G. Kovács Albert, G. Kovács Gábor, Kovács Imre, D. Kovács István, Kovács István, Kovács József, Kovács Pál, Köves István, Kövér Mihály, Kozma Gáspár, Kreso Jenő, B. Kurucz István, Kacsá István, (...), (...), Lénárt György, Lovász Dezső, Ifj. Lukács István, Lukács István, (...), Csendes József, Szőke Ferencz, D. Farkas János, Hlavacsh László, D. Tóth Albert, Bialos Albert, Huszár János, Lénárt Lukács, Polonkai László, Szőke István, Török Imre, (...) Gyula, Csokonai Gáspár, Kacsá István, Gál László, Szentmiklósi József, Pöstényi István, Kánai József, Lukács István, Madarász György, Majoros János, Makó András, Makó Bertalan, Id. Makó Gábor, Id. Makó Gábor, Id. Makó János, Id. Makó János, Makó Pál, Makrányi István, Makrányi József, Mátrai András, Mecsei István, Mecsei Mihály, Medve István, Mervó József, Mészáros Mihály, Mezei Mátyás, Mezei József, Munk Károly, Molnár Pál, Molnár György, Ifj. Makó János, Monori Rudolf, Murvai Mihály, Nagy István, Nagy József, Nagy Lajos, Német János, Oláh János, Ifj. Oláh János, Olear János, Orosz János, Pálnok János, Pálnok József, Pető Gábor, Polonkay Gábor, Pöstényi Gábor, Pöstényi Márton, Pöstényi Mihály, Pöstényi János, Pozsonyi István, Rajtmár István, Rácz Dezső, Ifj. Rácz János, Ifj. Rácz János, Radó György, Ifj. Német János, Rácz Kálmán, Rácz Pál, Rapcsák István, Rapcsák József, Reintz Adolf, Répási Gábor, Répási János, Rézműves József, Rontó Gusztáv, Sándor Bertalan, Sándor Gábor, Sándor Ferenc, Sári Sándor, Ifj. Sándor Gábor, Ifj. Szabó István, Ifj. Szurkos Mátyás, Sándor József, Simon István, Sirokai Balázs, Sipos András, S. Pisák János, Sugár József, Suhajda István, S. Tark Sándor, Szabó Gyula, Szabó Imre, Szabó István, Szakács S. András, Szánóczki Lukács, Sz. Sándor Bertalan, Sz. Sándor József, Sz. Sándor Gábor, Szabó János, Szarka József, Szánóczky István, Szemán Lőrinc, Szilvási János, Szincsák Károly, Szőke Ferencz, Szőke János, Szurkos Gáspár, Szabó István, Ifj. Szabó János, Szabó László, Szurkos Lukács, Szurkos Mátyás, Takács János, Takács János, Tanyi Gábor, Tanyi József, Tardi István, Tardi Mátyás, Tóth István, Tóth János, Tóth Mihály, Török György, Turó János, Tállai Dezső, Tanyi Gábor, Id. Tóth József, Id. Tóth József, Török János, Turi Dezső, Újhelyi István, Viarovics Lajos, Vámosi János, Vámosi József, Vámosi Károly, Varga József, Váradi Dezső, Váradi Ferenc, Váradi István, Váradi János, Veres János, Virág Péter, (...) János, Záhonyi (...), Zelei András, Vámosi József (?), Polonkai Gábor, Hevér József, Szájsfor István, Szarka Ferenc, Szinpai István, Székely Márton, Ifj. Szakács György.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

1957 tavaszán az első áldozó voltam. Az ünnepséget az első világháborús emlékmű mögött tartották. A várakozás izgalmában talán akkor csodálkoztam rá a hajlott hátú, búsuló, gyerekszemmel öregembernek tűnő szoborra. A templom közelsége, a vasárnapi diákmisék hangulata, az első áldozók felkészítésének hittanórai misztikus hangulatot teremtettek az emlékműnek. Később a szüleimtől tudtam meg az emlékmű jelentését, értelmét.

Az emlékmű átadása után a település közéletének részévé vált. Lakosai a főalakot megszemélyesítették és a „Nagyapánk” névvel ösükké és családtagjukká emelték. 1945-ig az

1848/49-es szabadságharc és a Hősök Ünnepe megemlékezéseit az emlékműnél tartották. Az elvesztett apák, fiúk iránti gyászt és fájdalmat nem pótolhatta, de enyhítette az a tudat, hogy nem feledkeztek meg róluk. Az emlékmű Polgár részévé vált, értékeihez tartozik, ezért javaslom a települési értéktárba történő felvételét.

7. A helyi értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- Bencsik János, 1974: Polgár története / A könyv végén, számozatlan lapon egy fénykép mutatja létezését.
- Megyesi József, 2007: Visszatekintés. Polgár város elmúlt kétszáz éve. Életképek, foglalkozások egy család életén keresztül. 135 p.
- <https://www.facebook.com/polgaranno/>
- <https://gallery.hungaricana.hu/en/>
- <http://www.haon.hu/> / 2010. augusztus 20-ai ünnepi program Polgáron.
- <https://www.kozterkep.hu/> / I. Világháborús emlékmű Polgár.
- <http://www.macse.hu/society/kezdolap.php> / Répási István képei a felújított emlékműről.
- <https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek> - 1925. augusztus 8., 5 p. ; 1925. augusztus 18., 5-6. p.; 1925. szeptember 16., 3. p.
- http://polgar.hu/index.php?option=com_phocagallery&view=detail&catid=6:kepekvarosrol&id=58:9000053&tmpl=component&Itemid=130
- Város az utak találkozásában. Polgár, 2013. 8. p.
- Tóth János, C., 2013: Polgár kulturális élete a 20. században. 60-61. p.

Fiala László

Debrecen, 2018. augusztus 5.